

# AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei  
la Romani.

Ese la facare dóue septamani odata, Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

## Stenografi'a romana.

Ori-ce acuisitiune, faca-se ea pe ori-ce terenu, este unu semnu reale de progresu, este unu pasu catra inaltiare. In cursulu naturale alu desvoltarii opeveloru ómenesci, tóte au se vina la tempu, si nice póte fi altu-felu, fora d' unu saltu mortale. Ceea-ce unele popóre au inventatu séu eluptatu cu seculi inainte, altele vinu a-si apropiá cu seculi in urma. Asiá e, remedieile nu potu anticipá indigintie'e: satisfactiunea are se urmeze lipseloru.

D'o parte necesitatea comerciului mutuale cu lumea actuale, d' alta parte voi'a si ambitiunea d'a transmite posteritatii, fenomenele, evenimentele trecutului, au datu nascere diverselor semne simbolice, vreu se d'icu, diverselor forme de scriere. Dar' insuficienti'a d'a poté depinge, cá se d'icu astu-felu, cuvintele si ideile cu aceeași rapediune si fidelitate pre cumu se nascu, a facutu necesara inventarea unoru semne mai simple si astu-felu multu mai practicabile in acésta privintia; acestea sunt semnele séu scrierea stenografica, séu, cu alte cuvinte, artea d'a scrie cu aceeași rapediune precumu vorbesce omulu.

Nici o impregiurare n'a inaltiatu védi'a si n'a facutu mai necesara acésta arta, cá ~~scrierea stenografica~~ stenografice aplicate si determinate de densulu parlamentara. In parlamente, in desbateloru si consultarile publice, unde foculu discutiunilor nasce torentii cei mai rapitori de oratoria, s'a vediatu catu de necesara este acésta arta, prin care singura poti prinde si pune pe hartia cu cea mai

mare esactitate cuvintele fia-carui, si a-le face astu-felu unu bunu comunu. Se intielege de sine ca par' acumu stenografi'a numai in acele tieri a potutu luá unu avantu mai considerabile, unde a esistatu o viétia parlamentara.

Noi romanii par'a in tempulu actuale, d' unu asiá numitu constitutionalismu, n' amu semtítu lips'a stenografiei, si astu-felu nici n'am cunoscut'e, pentru-a n'am avutu viétia parlamentara, cá se nu d'icu politica. Stenografi'a astu-felu a fostu fora pretiu pentru noi.

In adunările nóstre nationale din 1848, 1861, 1862, cuvintele oratoriloru precumu s'au nascutu asiá s'au si perdutu.

Doi tineri romanii inse au venitu la fericit'a ideia, d'a straplantá artea stenografica si in limb'a romana. Si astu-felu acesti doi juni pasira pentru prim'a óra in calitate de stenografi la congresulu romaniloru din 1863 in Sibiiu. Acesti juni suntu dd. Demetriu Racuciu si Moise Branisce, ambii studiosi la academi'a de drepturi aici in Sibiiu, si actuali stenografi in diet'a ardeléna.

Dlu Demetriu Racuciu pentru popularisarea stenografiei si intre romanii, s'a determinatu a da unu opsiuru, care va cuprinde tóte regulele stenografice aplicate si determinate de densulu limb'a romana.

Opsiorulu s'a si pusu sub tiparu, o parte in tipografi'a diecesana d' aici, ér' ce se atinge de caracterele stenografice, in Viena; si peste dóue septamani vá si esí de sub tipariu.

Dlu autoru binevoî a ne dá spre publicare o parte din prefaciunea aceluî opsiuru, pe care noi o lasamu se urmeze aici:

### P r e f a c i a .

*Currant verba licet, manus est velocior illis.  
Nondum lingua, suum dextra peregit opus.*

Martialu.

»Idei gigantice si inventiuni folositorie in tempulu de astadi nu mai remanu proprietatea si prerogativ'a unei caste deosebite, ci aceste -si facu locu in poporu, — se încerca a deveni o proprietate generala.“ O astu-feliu de ideia si inventiune e stenografi'a. Acést'a este o arte, carea, desi e cunoscuta acum deja de vre-o cativa seculi la alte popóre moderne, Rômanii — cu pucine esceptiuni — inca nece dupa nume macaru nu o cunoscu. Acést'a arte a avutu intrare mai antaiu la acele popóre, care, avendu adunari publice, nu voiau, cá cele ce se vorbeau acolo se fia ingropate cu momentul in care se vorbeau; care voiau, cá sentintie si idei caracteristice — atatu pentru vorbitoriu, catu si pentru tempulu, in care esiau la lumina — se nu se duca in ventu; se remana si posteritatii — istoricii. —“

»Asiá e constatatu, ca Egiptenii, Iudeli si Elinii, dar' cu deosebire stremosii nostri, Romanii, in adunari lor publice aveau stenografi, a caroru oficiu erá, de a insemná vorbirile oratoriloru publici. Unu meritu deosebitu in desvoltarea si propagarea stenografiei la Romani a avutu Tirone, unu libertinu alu lui Cicerone, a carui sistemu sub nume „Notae Tironicae“ a duratu pana prin evulu mediu, si carele, pastratu de calugari pana in evulu nou, si lui Gabelsberger i-a facutu unu serviciu insemnatu.“

»In evulu mediu, carele (sit venia verbo) la noi romanii a duratu pana in 1848; in evulu, in carele popóreloru le erau gurile astupate de sabi'a cerésca si lumésca; in carele nu se mai domniau popórele pe sine, ci erau domnite de oligarchi'a ierarhica si aristocratica, a fostu si stenografi'a, cá si multe alte monumente de libertate, condemnata la — dormire.“

»In tempulu mai nou in Marea-Britania, unde constitutionalismulu mai antaiu si-a serbatu érsi intru lumea moderna, in secululu alu 17-lea a inceputu a se arata cate unu stenografu la lumina; — astadi e stenografi'a unu bunu comunu in Engliter'a.“

»In Franci'a, desi mai apasata de . . . , inca e art'a stenografiei fórte latita. — Totu asiá in Itali'a. —“

»Celu mai mare triumfu inse a reportatu stenogra-

fi'a in Germania, unde astadi mai in tóte gimnasiile si in cele mai multe scoli populare se propune, cá studiu obligatu; unde scolarii teme le loru ebdomadale le scriu ca semn stenografice; unde acést'a arte nunumai toti studintii de prin academii si universitati, dar' si redactiunile de diurnale mai mari si advocatii in cancelariile loru inca o intrebuintéza. Si in Ungari'a e cunoscutu, ca a astatu stenografi'a inca pela anulu 1832 intrare in camer'a legislativa. In tempulu de facia se ocupa, intre alii, cu deosebire stenografii E Konyi si A. Fenyvessy (ambii stenografi magiari in diet'a transilvana din 1863/4) cu latirea stenografiei magiare.“

»Numai natiunea romana — cu pucine esceptiuni — inca neci ca scie, ca esista o astu-feliu de arte — firesce, ca neci n' a avutu lipsa asiá mare de ea pana acum, caci limb'a rom. in adunari publice nicairi nu se audiá. Acum inse, candu si sperantiele romaniloru cele de seculi se paru a se implini cu incetulu; candu incepe Europ'a a crestá si pe acelu popóru de suferintie bogatu; candu de spiritulu tempului imbulzite se vedu popórele subjugatorie silite a concede o viétia publica si acestui poporu; acum, candu si acestu poporu (spriginitu de loialitatea sa recunoscuta de generosulu Monarchu alu Austriei) incepe a-si ridicá vócea sa in adunari publice — este o necesitate, cá si cuvintele barbatiloru sei anteluptatori se nu mai mérga in ventu, ci se remana unu scumpu tesauru si unu viu indemn spre imitare nepotiloru si strenepotiloru — liberi.“

»Idei de natur'a acést'a au fostu, care mi-au indemnatu, a cugetá inca de vr'o 2—3 ani, óre nu s'ar' poté introduce si in limb'a nóstrá vr'o sistema de stenografia?“

»Inca in anulu 1861 mi-a venitu la mana carticie'a dlui E. Bosianu din Bucuresci (carele s'a incercatu a introduce in limb'a nóstrá unu sistemu francescu, a-deca a lui Tondeur) inse nu m'a indestulitu. E unu sistemu acel'a de totu nesecuru, care vocalele mai nu le baga in séma, care pentru multele defecte ce le are, cere o memoria colosala, pentru d' a le poté invetiá, si a carui pedeca mai mare suntu trasurile cele triangulare si incoltiorate, care, e in genere cunoscutu, ca suntu cu multu mai greu de facutu, de catu cele care prevaleza in sistemulu lui Gabelsberger. In multe incercari si studii am vediatu apoi, ca limb'a nóstrá romana, care e atatu de bogata in vocali, celu mai bunu sistemu e a lui Gabelsberger; carele e unu sistemu, ce se póte acomodá la tóte limbele (e si aplicatu deja pe limb'a gréca, latina,

italiana, francésca, englesă etc.) și carele, aplicându-se și pe limb'a noastră, nu periclităza naționalitatea română nici decăt — după cum a binevoitu a — mi dice odată unu preonoratu d. ultra-naționalu; — caci post'a amintitului d. »de a face pentru limb'a rom. a stenografia de totu nouă și diferitōre de cele ce există până acum« s'ema cu cererea, »de a face pentru romani unu locomotivu s'eu unu telegrafu, carele în construcțiune și în tōte ale sale se se deosebésca de cele ale altorū popōre — numai că se nu ne amenintiamu naționalitatea“ . . . . !

„Stenografia după sistemul lui Gabelsberger încă — și are alfabetul său completu, că și scrisōrea curentă (ce falsu aceea, ce d'icu unii ignoranti, că stenografia ar' avea, că și scrisōrea Chinesiloru, pentru totu cumentul unu semn deosebitu) — numai cătu semnele suntu cu multu mai simple și mai usorū de compus, asiă în cătu, până ce scrii în curentu d. e. liter'a m, cu semne stenografice poti scrie cuvintele »congresu naționalu romanu.« etc. —

„Ce se țiene de învetiarea stenografiei, acést'a nu e chiar' asiă grea, precum li se pare unor'a. Unu omu numai ceva diligentu, în tempu de 4 — 5 septamani o pōte duce asiă departe, în cătu pōte scrie tōta vorb'a unui vorbitoriu ce nu se prēgrabesce . . . . .“

Astu-felu suna o parte din prefaciune. Noi din parte-ne nu potemu felicită d' ajunsu pe junele autoru pentru zelulu și diliginti'a ce a manifestat'o pe acestu terenu mai necunoscutu până acumu romaniloru, și ne luamū voia a trage atentiunea publicului romanu și cu deosebire a tinerimei studiōse asupra acestui opsiōru nou în felulu său pe campulu literaturii nōstre.“

### Protocolulu

Sedintiei sinodului estraordinariu din tractulu Turdei gr.-un. care s'a ținutu în Turd'a în <sup>3</sup>/<sub>15</sub> Maiu 1864 în urma cercularului convocatoriu a P. O. D. protopopu tractuale Ioane Antonelli din 25. Aprilē 1864 Nr. 46.

(Capetu.)

Înainte sinodului în acestu modu constitutu p. o. d. presedinte pune urmātōre propozițiuni, spre a se luă la cea mai seriōsă dezbaterē și cumpanire, lasandū înse totu deodată voia liberă făcārui membru sinodale a propune și alte obiecte cari în cursulu — dezbateriloru s'ar' desvoltă. — Propozițiunile suntu urmātōrele:

1. De ôrace discusiunile sinodului suntu de a se luă la protocolu, se propune că spre acelu scopu se se

alēga doi notari ad hoc cari se se însărcineze a portă protocolulu. — Decisiune:

Sinodulu constitutu cu votu unanimu prin aclamațiune a alesu de notari pre d. preotul Iosifu V. Balintu, și pre d-lu archivaru Pavelu Medanu.

2. Fiinduca bas'a prosperarei acestui districtu protopopescu e cultur'a poporului romanu, se pune la dezbaterē, cum s'aru pōtea înduplică parentii că se-si deē copiii lorū la scōla, și se frecuențeze regulatu și în semestrulu alu II-lea amesuratu instructiunei din 1862 emisa pentru Archi-dieceasa, care prescrie cursulu scolaru de 9 luni la sate și de 10 luni la cetati. Decis. Cu tōte că prea veneratulu ordinariatu metropolitanu a întogmitu lucrū asiă cătu copiii de sate se caute scōl'a 9 luni, ér' cei dela cetati 10 luni, totusi sinodulu tractuale cu tōte că nece de cătu se îndoiesce, că p. ven. ordinariatu metropolitanu a dat' o numai pentru înaintarea culturii poporului, luandū în mai de aprōpe consideratiune împregiurarile locali și cuprinderile economice a poporului credintiosu, a aflatu și s'a convinsu că acea ordinațiune nu se pōte eșecută în togma, mai alesu în tempulu verci și alu economiei rurale, și sinodulu tractuale chiaru pentru neesecutabilitatea acelei ordinațiuni în tempulu amentitu a aflatu cu cale a decide că cursulu scolaru pe sate se se încēpa dela 1-a Novembriu și se dureze până în ultim'a Maiu, va se dīca, preste totu numai 7 luni. — Er' că pruncii scolaru în tempulu verci se nu uite ceea ce au învetiatu în cursu de 7 luni, sinodulu a decisu: că acei prunci preste vēră duminēc'a și în serbatori se caute scōl'a de repetitiune.

3. Din ce midlōce se se radice scōle pre unde încă nu suntu, și se se provēdia cu celea necesarie că se corespondă gustului și simetriei? Decisiune:

Sinodulu tractuale scie și simțiesce fōrte profundu lipsele ce le sufere poporulu, și tōte greutatile de care geme, și dēca aru pōtea aru dorī că fia-care comună beserēcésca mare ori mica, se-si aibă scōla propriă cu învetiatoriu bine pregatitu, și cu lēfa destulōria provēditu, deci sinodulu decide: că fia-care comună beserēcésca se se ingrigēsca de timpuriu atatu de radīcarea scōlei, cătu și de sistemisarea platii învetiatoriului acolō unde acestea nu se afla; înse fiinduca întrunirea puteriloru mai securu conduce la scopu, sinodulu a aflatu cu cale: că comunele besericesci mai mici și în apropiere unele de altele se se împreune într'o scōla, atatu pentru că mai curendu se pōta radica scōla, cătu și lēf'a învetiatoriului mai cu usoirintia s'o

póta platí, dar' fiendu ca indeplinirea acestui lucru in consecuintiele sale fórte folositoriu, este impreunatu cu mari greutati, sinodulu a aflatu a fi cu cale cá prin P. O. D. protopopu se se midilócésca dela administratiunea politica esmiterea unei comisiuni mestecate in persón'a unui oficialu administrativu cu deplina auctoritate, pentrucá intrunirea scolastica acolo unde va fi de lipsa, in cuintielegere cu poporul respectivu, s' o efep-tuiesca. — In privinti'a midilóceloru conducátorie la scopu, sinodulu n'a pututu aflá altele decatu numai acelea ce se potu ajunge prin folosirea proprietoru nóstre puteri; asiá s'a propusa cá credintiosii, déca cumu-va le lipsescu midilócele proprie se lucre pre sama scólei séu din locul comunale séu locuri luate a- nume in parte, si fruptele culegandule si prefacundule in bani, se le servésca de basa la radicarea scólei si dotarea invetiatoriului; — deci sinodulu a decisu cá comisiunea mestecata esíndu in faci'a locului se in-duplece pre respectivii poporeni a deschide funtanele de venituri, cari pana acuma stau ori de totu astupate, séu n'au fostu nece una data sciute, éra veniturile a-le folosi sub strinsa controla pentru ajungerea scopului scolariu, si sinodulu s'a convinsu pre de plinu ca a-tare midilóce destule se potu aflá, si ca prin urmare impedecari nedeiaturabile nu suntu, mai alesu ca cele mai multe comune politice, cari mai totu una suntu cu cele beserecesci, au si bani din imprumutul statului, de unde o parte buna cu invoirea organeloru respective politice se potu dobandi spre scopulu acest'a.

4. pp. Ce midilóce de venituri s'ar' poté aflá din care s'ar' poté sustiené scólele una data radicate, fora cá se se incarce comunele beserecesci cu greutati ne-supportabile? Decis:

Sinodulu a aflatu a fi bunu principiulu cá fia-care comuna beserecésca se-si aiba si sustiena scol'a sa, ér' déca un'a séu alta comuna beserecésca acést'a a o face nu póte, se se impreune mai multe una cu alt'a, de aici urméza in prim'a linia: cumuca spesele radicarei si sustienerei scóleloru se se repartia cá prin a-runca asupra fiacarui credintiosu prelanga sustienerea proportiunei de avere, dar' insa sinodulu a cugetatu ca acestea spese, si mai usioru si mai uite s'ar' poté do-bandi prin modalitatea indicata in Nr. 3 a propusatiuniloru.

5. Pana la ce cuantu se se radice platile docin-tiloru in fia-care comuna deosebi, si cumu se le póta docintii capatá mai usioru si fora cá se vina in ne-placeri cu poporul? Decis:

Sinodulu tractuale considera acésta intrebare de

cea mai mare importantia, si aru dori se o fi deslegatu spre multumirea tuturor, dar' — fiinduca acésta propu- nere stá in strinsa legatura cu cea de sub Nr. 11, asia sinodulu lase acésta propunere nedeslegata si insar- cinéza cu deslegarea ei pre comisiunea mista, ce este de a se esoperá dela administratiunea politica (s'a si esoperatu din partea politica d. v. comite Groze re-ferentele).

6. Cate orgii de lemne s'ar' recere cá se se póta incaldi scól'a, si ce ar' fi de facutu ca lemnele acelea se se adune la cas'a de scóla de timpuriu pana nu in-cepe a se reci tempulu? Decis:

Acésta propunere standu in legatura cu propune-rea 3-a si a 5 a, sinodulu comite deslegarea ei comi-siunei amentite.

7. Cine se se insarcineze in fia-care comuna be-serecésca cu esecutarea decisiuniloru acestui sinodu? Decisiune:

Sinodulu a aflatu cu cale cá decisiunile lui in cause scolare se se duca in indeplinire prin preutul localu si curatorele primariu respectivu, ér' fiinduca puterea ese-cutiva nu este nece in man'a sinodului nece intr'a mem-briloru spre acést'a delegati, indeplinatorii mai susa-mentiti voru avea totu deun'a datorita in tóte causele atingátore de scól'a a cere ajutoriulu antistiei comunale respective.

8. Cumu se se canonésca esecutorii nepasa-tori? Decis.:

De óra-ce dupre II-a precedinte intre esecutorii decisiuniloru sinodali mai de aprópe se numera d-nii preuti si curatorii primari, adunarea sinodale nu presu-pune cumca óre-cari dintru domnialoru si-aru uitá intru atatu despre sine catu se se lenevésca a se intrebuintiá cu tóte acelea midilóce ce stau in dispusatiune spre a midiloci frecuentarea scólei populari pre catu se póte de regulata; inse totusi déca s'ar' intimplá cá unulu séu altulu se-si uite de datorintiele sale, care inse sinodulu nu le prescrie caci ele se cuprindu in canó-nele beserecei, ci numai le inprospetéza. Dlu proto-popu cá inspectoru districtuale antai'a óra lu va face atentu si-lu vá admoná cu seriositatea receruta, si nu-mai dupre ce se vá convinge ca admonitiunea sa re-manefora fructu-lu va aretá ordinariatului metropolitanu.

9. Ce datorii are parochulu facia cu scól'a in ca-litatea lui de catechetu si directoriu? Decis.:

Adunanti'a sinodale e pre deplinu convinsa ca a-cesste datorii preutiloru nostri suntu prea bine cunos-cute, inse pentru-cá acelea se fia cúnoscute atatu do-

centiloru catu si poporului? spre incungiuarea unoru neplaceri, ce potu se se nasca de aci, afla cu cale a-le infira precumu urméza: parochulu cá directoru alu scólei comunali are datoría a visitá scól'a pre catu se póte de desu, si de cate ori cere trebuinti'a, a asistá la prelectiuni, a priveghiá asupra diligentiei docentelui, a face inspectorului districtuale informatiunile necesarie de cate ori cere trebuintia, a oservá asupra metodicei de care se usitéza docentele, si déca acest'a ar' fi gresita a-lu reflectá in spiritulu blandetieloru; er' cá catechetu are datorintia a face esortatiuni morale si a invetiá pre elevi inchiaturile credintiei celu pucinu una data in septemana.

10. Care aru fi midilócele d'a impededá abuserile si coruptiunea morala a poporului acestui districtu, si unde nu e de ajunsu cuvintulu si dojan'a preutului, ce pedepse aru potea aplicá seborulu eparchiale fora cá se taie in sfer'a deregatoriei administrative? **D e c i s . :**

Sinodulu nu vede si nece are altu midilocu spre a impededá tóte relele morale latíte in poporu, de catu acelea arme care se scotu din arsenalulu celu nesecatu a s. scripturi; si este de plinu convinsu ca déca preutimea e insusi lumin'a si sarea folositoria, se va folosi de aceste arme destulu de puteróse in beserica si in adunari publice si private; acelea de nu se voru si desradeciná cu totulu dar' inca mái mare parte a loru se va delaturá.

Sinodulu cu destula amaratiune a conscientiei sale e convinsu cumuca reulu morale celu mai mare provine de acolo, ca junii cari au ajunsu etatea casatoriei pre temelíulu legiloru politice nu au voia de a se insurá pana candu nu suntu mai de 23 ani, ér' licentiatii militari dupre temeíulu legii pentru intregirea armatei din 29. Septembrie 1858, nu au voia a se casatori fora numai cu scirea si invoirea auctoritatiloru militari, din acésta oprire urméza prè firesce, ca licentiatii militari venindu acasa incepu a duce la casile sale persóne de partea femeiesca cu cari traiescu necununati, si prin care alóru fapta si altii indemmanduse a face asemenea, moralitatea publica a poporului nunumai in punctulu acest'a fora in tóte respectele pre dí ce merge devine decrescandu; acestea nu le aducemu inainte, ba nu le constatamu pentru-cá se detragemu din auctoritatea legiei, fora numai le memoramu cá nesce consecintie ale legiei aceleia, si sinodulu s'a implutu de bucuria audíndu dela P. O. D. protopopu cumca in caus'a acést'a s'a scrisu Escelentiei sale parintelui metropolitu cu aceea umilita rogare cá se-se intreputa la locurile mai inalte

pentru acésta lege in catu se atinge de casatorii intre se se modifice in interesulu moralitateri publice. — In urma sinodulu a aflu cu cale cá preutimea, facia cu acei ómeni curupti si demoralisati, cari se paru a nu avea frica de d-dieu, si de ómeni a nu le fi rusine, se nu folosésca alte pedepse fisice, care si de altumintrelea suntu de a se pedepsi pre temeíulu codicei penali, ci cu pedepse cu totulu morale, care suntu: publicarea fapteloru loru notorie in beserica inaintea poporului, pen-trucá prin asemenea modru se se sternésca in tr'insii simtiulu de onóre pana atuncea cu totulu amortítu.

11. De óra-ce asupra preutiloru jacu una multime de indatoriri fora beneficii coresponditóre, se se aléga una comisiune, care in sensulu respunsului Ven. Ord. din 25. Novemb. a tr. Nr. 76 se elaboreze una petitiune deadireptulu la dieta, pentru imbunatatirea respective dotarea clerului si a scóleloru, séu se se róge venerabilulu ordinariatu cá acest'a s'o concédia barbatiloru din cleru pre cari unele cercuri alegatoria i-a insarcinatu cu misiune de ablegatu. **D e c i s i u n e :**

Sinodulu luandu in consideratiune acea impregiurare, ca proieptulu de lege séu petitiunea ce aru fi se-se indirepte la dieta pentru imbunatatirea clerului nu intereséza numai pre tractulu Turdiei, ci clerulu intregu de o parte, ér' de alta parte neajunsele necadiuri si sórtea clerului nemenui e cunoscuta mai bine cá aceluia care stá in fruntea lui, a aflu cu cale se róge pre Escelenti'a sa parintele mitropolitu, cá pre celu mai competente in caus'a acést'a, cá avendu langa sine barbati destui capaci si harnici, se se indure proieptulu de lege sunatoriu despre totu clerulu a-lu face si asterne dietei; deci sinodulu a alesu una comisiune din sinulu seu in persoane DD. protopopu Ioane Antali, Ioane Groze, Georgiu László, Petru Ratiu si Nicolau Popu.

12. In ce modu se-se póta immulti averile beserecesci a acestui districtu de óra-ce de aci are a se platí ecuivalentulu, a se acoperi spesele cerute la cladirea si repararea besericesci? **D e c i s . :**

Besericele nóstre din nefavórea timpuriloru trecute n'au de a dispune despre averi mari; deci sinodulu afla cu cale ca si celea pucine de nu se voru administrá bine se voru periclitá, pentru aceea indatoresce pre fia-care preotu si curatoru primariu diu'a-nóptea a privighiá cá averile beserecesci se se administreze pre catu se póte mai bine si mai cu scopu, din acestu punctu de vedere sinodulu afla cu cale, cá averile beserecesci, stricto sensu luate, se se esarendeze prin

licitatiune publica, si protocoale licitatiunei in restempu de trei zile dupre inchierea licitatiunei se se asterna scaunului protopopescu pentru controla si intarire.

Alte midilóce spre acestu scopu conducátore aru mai fi parte donatiunile de buna voia ale privatiloru, parte midilócele indicate sub Nr. 3.

13. Ce e de facutu cá in tempulu celu mai scurtu se potemu avé unu sinodu Archidiecesanu compusu si din mireni, pentru a ne organisá beserecesce si a se prelucrá unele statute prin care se se introduca uniformitate in tóte eparchiele atatu in respectulu scóleloru, preotiloru, catu si in prescrierea resp. precisarea cod. de legi beserecesci. Decis.:

Sinodulu afla ca din netienerea sinódeloru diecesane din tempu in tempu s'a escatu una multíme de abusuri in beserica cari in totu modulu trebuescu delaturate, si s'a ivitu lipse, cari cu temeiu numai sinodulu le va poté acoperi; din acestea precumu si din alte cause destulu de momentóse sinodulu nu vede alte midilóce pentru conchemarea sinodului archidiecesanu de catu, cá sinodulu, cá corporatiune morala, se arete prin una representatiune intemeiata tóte acelea cause care potescu neincungiurat'a conchiemare a sinodului si se róge pre Esc. sa parintele mitropolitu cá sinodulu catu mai ingraba se benevoiésca a-lu conchiemá; cu compunerea acestei rugaminte s'a insarcinatu comisiunea a-lésa sub Nru 11.

Dupre ce tóte obiectele propuse s'au desbatutu, si asupra loru s'a facutu decisiunile celea de lipsa dupa acést'a protocolu s'a inchietu, si atatu prin presedintele a adunari catu si prin cei doi notari spre acestu scopu des; se suscrisu. Iosifu Val. Balintu, m. p.

Paulu Medanu, m. p.

## Sciri scolastice.

Vizokna in 23. Aprilie 1864.

In diu'a de s. Georgiu adeca in 23. Aprilie s'a tienutu esamenu semestralu cu pruncii din comun'a gr. cat. a Vizoknei in beserica, unde au luat parte mai multe persóne insemnate, pre cum si unu numeru mare de auditori de ambe confesiunile. —

Dintre 49 prunci de etatea scólei, au fostu de facia 30. —

Dupa-ce cantara pruncii „Imperate cerescu« s'a inceputu esaminarea, mai antaiu din religiune, istoria biblica, catechismu, din cari obiecte vr'o-cativa dintre prunci respunsera bine. — Intrebati fiendu si din cele

patru operatiuni pe tabla, precum si din computulu mentale, se intreceau unii pe altii, care de care se respunda mai de graba, asiá incatu respunsurile loru au multiumitu pe deplinu pe toti auditorii; éra scrisorile au corespunsu asteptarei mai mariloru. —

In fine reverendissimulu D. protopopu Ioane Rusu rostí poporului una cuventare petrundiatórie, adu andu a mente folosulu celu trage dupa sene cercetarea scólei, precum si daun'a cea mare, ce póte proveni dela nefrecuentarea scólei din partea prunciloru. —

Credemu, si suntemu convinsi, cumca acestea cuvente purcese din adenculu animei a zelosului d. protopopu voru prinde radacini din anu in anu totu mai tare, si in celu mai scurtu tempu, poporulu de aici, care de altmintrelea partea cea mai mare se lupta cu seraci'a, si va jertfi denariulu seu pentru edificarea unei scóle acomodate spiritului tempului, si cercetarea scólei din partea prunciloru va deveni necesaria, intocmai ca pana de tóte dilele. —

Din tractulu Samsiodului.

Socotescu, cumca nu voiu face neplacere on. publicu, facundu o scurta aretare in organulu nostru scolaru despre unele comune din unulu nou-renviatu tractu asiá numitu „Alu Samsiodului“ pe (Selagiu). Dicu, nou-renviatu pentru-ca acestu tractu de unu tempu indelungatu nu esistá, pana candu in primavér'a anului trecut 1863, luandu-se din tractulu Erului, comunele: Giorocuta, Corundu, Babi'a, Cerni, Bicazu si Ciut'a; éra din tractulu Periceinului comunele Siciu, Curitau, Szigeth silv. Chiuesdulu silv. si Dersid'a mica, se formá unu nou tractu, pre care-lu amintii, si aceea inca trebue se se scie, cumca tractulu pomenitu in unu tempu óre-care, a fostu de sene statatoriu, cá si acum a si ce e mai multu, unulu din cele mai de frunte. Din bunetatea repausatului Ilustrisimului domnu Ioane Alexi fostulu Episcopu g. c. alu diecesei Gherlei, fú denumitu de inspectoru tractuale (protopopu) alu scóleloru m. o. si zelosulu nostru barbatu Gregoriu Gaelu, cu loquinti'a in Bobata

Déca mi luaiu terenulu a pomeni comunele tractualui precedente, mi iau indraznéia a spune catu de catu ceva despre scólele dintr'insele dupa catu am esperiatu. Caci credu adevératu, cumca va fi destulu, decandu in Nr. 31. alu Amicului Scólei, fú vorb'a in conclusu, cumca ar' fi dorirea, se audímu ceva despre scólele selagene, dar' vediendu cumca nimeni nu i plesni prin capu, a aieptá catu de catu baremu óre-cateva trasuri, voiu dice si eu ceva, cugetandu cumca

dóra nu voui face tulburare, ci chiar' voui sedí in ó-recene curagiu, cá se iá si alii condeiuu in mana, printre alte tóte, ca se-si cam deprinda poterile catu de pucinu, caci deca acést'a nu se vá intimplá, nu vá fi nece o bucuria de talentele sale. Dícu si aceea: ca se nu facu tulburare, pentruca, póte ca unii mai mari la mente, se voru prende pe de alta lature, si-mi voru taiá clómb'a de sub pecioru, cá se nu mai potiu vorbi, nu pentru alt'a, ci pentru-ca me merginescu a spune tóte din convingere adeverata. Cea ce me intereséza, mai d'aprópe este a vorbí ceva despre comun'a Siciu. Aici este scóla tocma in midiloculu satului, asta una e buna, ca nu-si crutia parentii a-si tramite pruncii la scól'a, de si este tempulu cam neplacutu, dícundu: poti merge fetulu meu o palma de locu. Nu numai, pentru asta un'a, dar' si din altu motivu. adeca: ca este unu invetiatoriu zelosu, calificatu, cu tóte celea trebuintósa pentru invetiatura, macaru de buna séma trebue se dícu, ca e preparandu de Orlatu, si nu de indelungu tempu a invetiatu sub d-lu fostu direttore, in opidulu Nasaudului Moise Panga, dela care toti potu fi convinsi, cumca auditorii domniei sale nu se voru caí ca au invetiatu ceva forafolosu. Viu esemplu este invetiatoriulu din Siciu toturoru colegiloru din tractu. Aflu adeverata un'a care se si aminti in conferintiele din Nasaudu, ca este si invetiatoriulu vinovatu, pentru-ce parentii nu-si tramitu pruncii la scól'a, trebue se marturisescu cá Salgénú vediendu cumca invetiatoriulu cu pruncii lui-si incredintiati, i convinge despre aceea: ca ce insemnéza a-si tramite pruncii la scola, ci-i si traunitu, caci de intri in scóla oricandu acolo vedi cate 40—50 de prunci, care mai toti, afora de inceputori, suntu in stare de a cití, si a scrie si a calculá, si sciu si alte obiecte necesari. Adeveratu e, ca carti si materiale de scrisu suntu cate trebuescu. In Curitau asemenea este unu invetiatoriu calificatu, si destoinicu intru tóte, si aci cérca pruncii scól'a regulatu, caci si directorulu localu grigesce si ambla intru aceea. Acestu invetiatoriu, pe lunga altele e deprinsu si in art'a musicei, si posiede unu tonu placutu. Dar' edificiu anumitu de scóla nu este, ci in una chilia de a parocului se tiene scóla, prelunga acést'a, nu se afla nici etc. recursite de scóla pr. tabla de tréba etc. Carti inca-su cam pucine, si pentru aceea caci la m. o. protp. nu se afla. In a 3 comuna ad: in Sziget, fienduca satulu e micu numai de vreo 50 Nr. Cantorulu e totu odata si invetiatoriu, pentruca léfa e pucina; dara de buna séma ca e numai unu Azbuchieru, si propune in cas'a cantoralá, fiendu si scolarii si pruncii sei si soci'a la o-

lalta. Abodare suntu in scóla 2, de nu m'am scapatu se dícu prea multe, tabla nu e, nece baremu tablitia. Despre Chiusdulu silv. a fostu pucina vorba, si mai rogu pre acel'a care a vorbitu in 1. Augustu se mai vorbéscá dupa nóuele esperientie, dara fiendca aci a fostu de aceia invetiatori pana in 1862, cari nece baremu o norma nu absolvasera, numai cugeta ómenii multu despre scóla, ori catu se le tóce la orechia directoriulu si invetiatoriulu, ci mai bine si-tramitu copiii la vite si la alte lucruri, chiar' si de acelea cari nu suntu deplenu necesari, apoi de se aréta la respectb. dom. subjude cercualu,—carele e adeveratu zelosu natiunalistu romanu, Georgiu Popu, care e si spriginitoriulu celu mai ferbinte alu invetiatoriloru, caci nu de ar' fi D-sa nu sciu mai prindeamu vreunu cruceriu din salariu in mana, — se vina ceva pedépsa pe cei lenevitori si contumaci, atunci incepu a cárti cá Evreii in pustia. Bancile suntu de nesce scanduri despicate in 2, ca s'au temutu ca voru fi prea late intregi, si apoi cusute cu nesce parusiei si cu cuie de fieru, — la acelea se invetia pruncii a scrie frumosu!

Er' cuptoriu e unulu de caramida care n'a trebuitu la cas'a parochiala. Acum in primavér'a trecuta asiá sciu, cumca din 90 de scolari, cercá dela 15 in diosu scól'a, preste 30 nu a fostu nece odata. In Dersid'a-mica inca e invetiatoriu bunu, si scól'a nóua cladita din primavér'a an. 1863. Pruncii nu si-i tramitu la scóla, de i-ai pune pe carbune! Abcdarie se mai afla la cei care cérca scól'a. Despre Bobota unde e si locuinti'a dom. protopopu, sciu atata ca feriele din ne-tramiterea scolariloru la scóla, suntu date dela santele pasci. Scól'a e bine cladita si destulu de mare, numai una e ca is'a ca invetiatoriulu nu pré stá de prunci, dupa cum i-ar' spune chiar' consecienti'a. Este una cauza pentru care d-sa nu fu departatu din statiunea sa. In Giurocutia este unu invetiatoriu bunisioru, caci are esperintia, si sierbesce de vreo 8 ani cá invetiatoriu, inse e pré lasatoru, caci de venu pruncii bine de nu, nu-i mai arata nicairi, dícundu ca nu se prende cu ómenii; si de intrebí pe poporu, ce feliu de invetiatoriu au, dícu cumca e bunu, ca nu ne asupresca, cá se tramitemu pruncii la scól'a, si e totu odata si cantaretiu bunu, si si aceea spunu, ca mai bucurosi ar' fi se mérga preutululu din satu, pentru-ca nu-i place destoinici'a invetiatoriului, decatu invetiatoriulu, — pentru blandetiele celea intunecate. In Szigeth scóla nu se afla Scól'a din „Babtia“ de buna séma ca e socia cu a Siciului, macaru e invetiatoriulu schiopu,

si nu are prea multa scientia, nece nu e pedagogu, dara are o tratare tare placuta cu pruncii, de unde urmeza ca si pruncii cerca scol'a cu deadinsulu. Aci inca suntu si prunci repetitori care cerca scol'a, ba si de aceea care suplinescu pe invetiatori in cantari in sant'a biserica. Ba ce e mai multu pruncii suntu instruati si in pomologia. Scol'a e frumosa, redicata de pe tempulu candu erau amplotatii germani, de unu numitu domn<sup>u</sup> Maxim Lica fostulu actuaru in Sz. Cehu. Mai suntu si alte scol'e, ingiurulu acest'a redicate de sus-amintitulu domnu. In „Corni“ e unu fetioru a preutului, care atata sierbesce, fiendu ostasiu, pana -lu chiama cu concedui, de unde atarna ca nece nu vine altulu calificatu, caci acel'a a stricatu si salariulu invetiarescu. In Bicazu aci in a e unu invetiatoriu bunu care sierbesce de vreo 3 ani, caci pana atunci era si cate 3 in unu anu. Prunci forte pucini cerca scol'a cea frumosu claudita, ce are 3 chitii. Apoi mare mirare, ca de 3 ani decandu invetiatoriulu sierbesce, nece unu pruncu nu a scrisu cu negrela, baremu celu multu o litera; nece despre materiale de scrisu nece despre Abedaria, nu-si bate nime capulu, fiind'a si preutulu e cam betranu. In Ciut'a se propunu rogatiunile, despre alta nu-i vorba nece la dile mari.

Acestea sunt onorati lectori, esperintiele mele din tractulu Samsiodului, asi fi sierbitu si mai cu multe, inse acum cugetu ca va fi cam destulu pana un'a alta.

In fine nu potiu trece un'a cu viderea fiendu convinsu din unele visite prin scol'e cumea de vei pune un'a intrebare dem istoria natiunala: De unde vine numele Romanu! apoi namai vedi ca sta incremenitu scolariulu, caci nu-ti da nece unu respunsu imbucuratori. Asi recomand'a d-loru invetiatori ca se prenumere istoria rom. nat. de d-lu Dr. Marienescu, si din acesta se propuna.

T. . . . u.

Nadabu 16. Iuniu 1864 st. n.

Magnificulu d-nu ces. reg. consiliaru scolariu a scaunului gubernialu Constantiu Ioanovicu, fiindu delegatu de Inaltulu Consiliu Locutenentu regescu de Buda, ca, in decursulu luneloru Iuniu, Iuliu si Augustu, in caletate de comisariu se cerceteze scol'ele romanesci din Ungaria si Banatu, cu scopu d' a imbunatatii starea invetiatoriloru si a scol'eloru in acele locuri unde se afla inca si acum numai vegetandu.— Deci Magnificenci'a sa

d. comisariu scolariu in calatori'a sa dela Aradu catra Urbe-mare adnumerandu a 20-a scol'a din cele visitate a ajunsu si la Nadabu in 10. Iuniu pela 8 ore ante de ameadadi, si dupa ce luã protocolu despre starea scol'ei, salariulu invetiatoriului, concomitatu de Eforia scolara locala, autoritatile comunale si multi parinti d'ai eleviloru intra in odaia scol'ei, unde fu primitu de catra unu elevu prin oratiune de bine-venire, si de locu se intona „imperate cerescu,“ dupa aceea urmara respunsurile cele pline de curagiu si de increderea eleviloru din obiectele propuse,— mai vertosu din gramatic'a rom. din geografia, din istoria naturala, din aritmetica si din calculu mentalu, incantau elevi pre ascultatori; — prin care si documenta pre deplinu rar'a diligentia si aplecarea la invetiatura a eleviloru sei d. invetiatoriu Ioane Dobosiu; pentru care merita lauda nostra.

Intru adeveru acestu esamenu au fostu unu actu solemn imprenatu cu saltichi vocale d-die-esei. Tenerimea cea numerosa — adunata la scol'a — cu purtarea sa escolinte au reesitu preste acceptare. Va si remane acest'a di memorabile, facendu adunca impresiune in animile celoru ce asistara, si va lasa dulci reminiscentie desceptandu sperantie imbarbatatore catra scol'a si invetiatura in locuitorii acestei comni.

Dupa fiuire esamenului, care tienu tempu de trei ore. M. sa d-nulu consiliaru scolasticu barbatulu acel'a din s. Evangelia, carele: „si capulu si-pune pentru turma sa“, — intre mai multe areta si cum urmatoarele: incatu ni lipsesce sciintia, incatu am remasu inderetrulu altoru popore in calea culturei, si la acest'a potemu adunge numai atunci, daca asta necesitate va fi cunoscuta si simtita de totu romanulu — pana si in cea mai de pe urma casulia“ — se ne interesamu dara de scol'a, se ni damu prunci cu bucuria la invetiatura, la negutietoria si totu felulu de maestrii, ca asiã vomu pute contribui cu totii la fericirea omenimei; asiã si nu altu mintrelea vomu pute ocupã loculu care ne compete“ etc. etc.



In fine multum si d. invetiatoriu pentru serguin-ti'a-i necurmata si practic'a-i instruare, si lu asigura, ca va starui la locurile competinti, ca pamentulu invetiatorescu (10 jugere pam. aretoriu) care, durere inca cu stremutarile din 1861 violenter lu cuprinsera locuitorii comunei Nadabu dela invetiatoriu, — érasí lu va capatá inderetru, — séu lu va promová la alta statiune mai buna, amesurata vrednicei D. sale.

Noi din partene ni adaogemu aceea ferbinte rugatiune: ca parintele cerescu se tiena pe bunulu si zelosulu nostru consiliaru si pe toti bravii nostri, carii asuda si conluera in interesulu culturai si civilisatiunei romane, intru multi ani fericitii!!

Onorata redaptiune e rugata a primí aceste orduri in colónele st. „Am. Scólei“ la care suntemu cu tóta stim'a. Mai multi.

## Materiale de instructiune.

### Psicologia séu invetiatura despre sufletu pentru copii.

(Urmare.)

#### A dóu'a convorbire.

Tatalu. Déca aveti placere, mai conversamu ceva despre sufletulu nostru.

Toti. Dá tata! bucurosi voimu se mai audimu ceva despre acel'a.

Tatalu. Uitative, eu am adusu o tabla alba, pe carea vomu scrie totu de un'a aceea ce aflamu despre sufletu. Dupa aceea o voiu aterná de parete impreuna cu chipurile, cari ne voru aduce amente din candu in candu, de ce amu vorbitu.

Ioanne. O! Tocma asiá dupa cumu amu facutu cu geografía si istoría.

Tatalu. Chiaru asiá!

Nicolitia. O ast'a-i minunatu!

Tat'a. Asiá dar' la lucru! Apropiati-ve asiá cá se poteti vede vârfulu turnului. Vede-ti-lu?

Toti. Dá, uitelu colo!

Tat'a Nu vedeti ceva de supra lucindu?

Toti. Ba vedemu!

Georghitia. Póte ca e flamur'a (stégulu).

Tat'a. Póte fi si póte nu, caci póte fi unu co- „Amiculu Scólei“ ad Nr. 12. 1864.

cosiu, séu vreo stea, séu unu sóre. Poteti voi deosebí ce este?

Toti. Ba nu!

Tata. Eu inca nu. Vedeti, sufletulu nostru are o inchipuire despre unu lucru, ce nu-lu póte deosebí. Sciti cumu se numesce o astfelu de inchipuire? Se numesce inchipuire intunecata, obscura. Avut'a sufletulu vostru mai multe astfelu de inchipuiri?

Ioane. Dá! Candu amu fostu la marginea marei, amu veditu pe mare de parte o corabia, ce ni se parea numai cá unu punctu negru. Ast'a ér' nu potemu s'o destingemu de alte obiecte, caci nu sciamu fost'a corabia séu o barca.

Tatalu. Asiá dara si de aceea avuramu o inchipuire intunecata. — Dara déca s'a apropiatu nai'a de noi, potutu o amu destinge de barca?

Georghitia. Dá, atunci o amu potutu.

Tatalu. Dar' potut'amu cunósce catargele, pandiele, si alte parti ale ei?

Toti. Bá nu!

Tatalu. Déca ne-ar' fi intrebatu cineva, ca care au fostu singuratecele parti ale naiei, prin ce semne se destingea de alte obiecte etc. putut'amu fi respunsu?

Toti. Nu amu fi potutu!

Tat'a. Ce inchipuire ar' fi fostu aceea, ce-si facu sufletulu nostru despre naia? — Intunecata n'ar' fi potutu fi, caci furemu convinsi ca n'a fostu altu ceva, de catu o naia — o poturamu destinge de alte obiecte, si totusi nu potemu spune ca prin ce se destinge? — Ascultati, o atare inchipuire ce numesce: inchipuire chiara, dara totusi confusa.

Corneliu. Ast'a trebuie se o scrii pe tabla tata.

Tata. Ce?

Corneliu. Ca sufletulu nostru si-face une ori inchipuiri chiare, alte ori intunecate si confuze.

Tata. Pucina rabdare, atunci se-mi spuneti ce se scriu. — Spuneti-mi nu vedeti aci ingiurulu nostru ceva, despre care sufletulu se-si faca inchipuire chiara dara confusa?

Nicoliti'a. Ba da! de arborulu acel'a de preste riu

Tatalu. Pentru ce dici ca despre arborulu acel'a ai inchipuire chiara dara confusa.

Nicolitia. Eu vedu ca e arboru, dar nu sciu ce felu, nu sciu fructiferu e séu nu, e unu stegeru, mestecanu, fagu, séu altu arboru.

Tatalu. Adeca pentru aceea ca arborulu destingi din alte obiecte, dar' nu-ti face inchipuire de frundiele lui, de cogia. — Asiá e? —

Nicolitia. Asiá!

Tata. Tu ai dreptu se dici ca de arborulu acel'a ai inchipuire confusa. Dara privesce perulu acest'a de lenga noi. Nu are sufletulu teu o alta inchipuire de cumu are de arborulu acel'a?

Nicolitia! Ba dá!

Tata. Si pentru ce.

Nicolitia. Pe acestu-lu potu destinge fórte bine. Vedu cógi'a, ramurile, frundele, cari abia acumu s'au desvoltatu. —

Tatalu. Poti tu spune despre arborulu acest'a ca prin ce semne se destinge de cei lalti arboru.

Nicolitia. Potu!

Tatalu. Asiá de perulu acest'a ai inchipuire chiara, éra nu confusa. Ascultati-me! Candu ai o inchipuire chiara despre unu lucru, lesne poti vedea ca semnele prin cari se destinge de alte obiectu nu suntu totu de unu felu. Unele semne se potu aplicá numai la unele obiecte, altelé la alte mai multe, cari au ceva a-semanare etc. Asiá perulu nostru d. e. vedemu ca are numai cinci ramuri, ca e crescutu ceva cam strambu, ca in midfloculu trunchiului are o gaura etc. totu semne prin cari se destinge de cei lalti pomi. Cele lalte semne ca adeva: are unu trunchiu, ramuri, frundie, ca cu radechinile stá in pamentu, ca prin acelea-si trage nutrimentulu etc. astfelu de semne suntu comune si celoru lalti arbori. Prin acestea-lu potemu noi destinge numai de acelea obiecte ce nu-su arbori, d. e. de casa, de cane etc. — dara nu de alti arbori. Astfelu de semne suntu dara comune. Déca ne imaginámu semne de acelea, care le au tóte obiectele de unu genu si prin cari se destingu de obiectele altui genu — o astfelu de imaginare (inchipuire) o numimu imaginare comuna séu conceptu.

Ioanne. Acumu conóscemu mai multe imaginari, ad. intunecate, chiare, comune.

Tat'a. Bine ai observatu! Se ne uitamu la chipulu nostru celu de eri. Care din voi scie ce imaginare-ti face copilulu celu din taiu, care tiene chipulu in mana? Chiara, confusa séu intunecata?

Ioanu. Un'a chiara.

Tatalu. Pentru ce?

Ioanu. Pentru ca póte destinge chipulu de tóte celelalte obiecte si pentru ca scie se spuna prin ce se destinge de cele-lalte.

Tat'a. Déca-si imaginéza elu acumu, privindu chipulu, numai acele semne, prin care se destinge, nu chipulu acest'a ce-lu tiene in mana, ci prin care se destinge in genere unu chipu de altulu, ce imaginare-si face elu atunci?

Ioanu. O imaginare comuna séu unu conceptu.

Tata. Dreptu e! Dara ce imaginare-si face alu doile copilu, care asculta sunetulu clopotielului? (Toti tacu). — Se cercamu óre nu vomu poté aflá. Nu credeti ca elu destinge sunetulu clopotielului de tóte cele lalte sunete?

Georghitia. Ba da!

Tata. Déca l'ar' intrebá cineva: prin ce s'ar' destinge sunetulu clopotielului de alte sunete, óre pótere-ar' se arete semnele?

Niculiti'a. N' ar' poté.

Tata. Ce inchipuire are elu dara acuma!

Nicoliti'a. Eu sciu, eu sciu! — O inchipuire chiara insa confusa.

Tata. Ati nemeritu! — Care din voi póte se-mi arete, care copilu din acestia are o inchipuire intunecata.

Corneliu. Celu ce stringe din nasu.

Tatalu. Asiá! credi tu ca sufletulu copilului acestuia? nu póte destinge mirosulu penei cei arse, de mirosulu d. e. alu unei rose?

Corneliu. Nu poté.

Tata. Asiá nu are o inchipuire intunecata ci un'a chiara.

Aureliu. Acum sciu eu! Cest'a care musica din meru.

Tata. Tu cugeti, ca elu nu scie ca a musicatu din meru séu dintr'unu casiu?

Aureliu. Nu asiá cugetu. Elu póte sci ca nu amusicatu din casiu ci din meru.

Tata. Asiá destinge si elu, are inchipuire chiara dara confusa. —

Vasilie. Acum de siguru, cel'a ce s'a taiatu degetulu.

Ioanu. Tu ai gácit'o! Acel'a inca va sci destinge dorerea de alte lucruri.

Tat'a. De siguru! Nu i se va paré numai asiá cá candu l'ar' gádeli cineva.

Nicoliti'a. Asiá nu e nici unulu intre ei care se aiba inchipuire intunecata.

Tat'a. Si eu — de minune — dícu ca sufletulu fia-caruia dintre ei nu are de catu inchipuire intunecata.

Ioanu. Dar' cumu poti díce? Toti au inchipuire chiara. —

Tatalu. Nu face nimica! Tu trebuie se scii Ioane, ca sufletulu nostru póte avea de-odata mai multe inchipuiri. Pe candu-si inchipuesce unu lucru chiaru, totu atunci-si póte inchipui multe lucruri inca intunecate.

D. e. nu-ți cugeti ca toti copiii acestia audu sunetulu clopotielului, ce-lu suna?

Ioanu. Ba dá.

Tat'a. Déca fia-care din ei si-a indreptatu lua-rea amente asupra unui obiectu, si la sunetulu clopotielului nu baga de séma, póte destinge sufletulu sunetulu ce-lu aude de alte obiecte?

Ioanu. Nu póte!

Tata. Ce inchipuire au copiii acestia afara de célu ce-lu asculta, despre sunetulu clopotielului?

Ioane. O inchipuire intunecata.

Tata. Vedi! Dará acest'a ce se ocupa numai cu clopotielulu, se numai póta avé si alta inchipuire.

Ioanu. Eu n'asi sci ce inchipuire ar' mai avé.

Tata. Eu credu ca mai are inca. — Uite numai la acel'a care si-a taiatu degetulu, nu se pare ca striga? Acestu strigatu strabate de buna séma si in urechile celuia cu clopotielulu. Sufletulu acestuia si inchipuesce strigatulu unui frate séu amicu; insa numai intunecatu, caci e ocupatu cu altu ceva. Déca si-ar' inchipui chiaru strigatulu de dorere, adeca, déca l'ar' destinge de tóte alte sunete, ar' cautá inpregiuru, sei ajute ceva. Nu e asiá Ioane?

Ioanu. Ba dá.

Tat'a. Vedi dar' ca sufletulu copilului acestuia in momentul acest'a inca are inchipuire intunecata. Acumu spuneti-mi ce se scriu?

Nicolitia. Se spunu eu?

Toti. Ba eu! ba eu! eu!

Tata. Toti odata nu poteti spune. Trebuie se tragemu sorti. Curendu se-mi spue fia-care, dupa rendu, unu nume de ai regiloru vechi persienesci, si inca in ordinea dupa cumu au urmatu. Cel'a la care va veni Dariu Codomanu, a cascigatu.

(Numira regii, si Dariu Codomanu veni la Nicolitia) Asia spune-mi Nicolitia.

Nicolitia. Sufletulu nostru-si inchipuesce obscuru (intunecatu) unele lucruri. —

Tata. Stai! — Acum trebuie se-mi si dictezi, ce insemnéza ast'a.

Nicolitia. Insemnéza atata: ca sufletulu obiectulu ce si-lu inchipuesce nu-lu póte bine destinge de altele.

Tata. Bine — mai in colo.

Nicolitia. Sufletulu si-inchipuesce uneori ceva chiaru.

Tata. Adeca?

Nicolitia. Adeca. Elu póte destinge obiectulu ce si-lu inchipuesce de alte obiecte, dar' nu póte se arate semnele caracteristice prin cari se destinge.

Tata. Si cumu se numesce o ast-felu de inchipuire?

Nicolitia. Confusa.

Tata. Bine — mai in colo.

Nicolitia Sufletulu-si inchipuesce ceva lamuritu.

Tata. Adeca?

Nicolitia. Adeca. Elu póte destinge ceea ce-si-inchipuesce de tóte obiectele, dara póte aretá totu deodata si semnele caracteristice prin care se destinge.

Tata. Bine.

Nicolitia. Deca cugeta numai la acele semne caracteristice, care unu obiectu le are comune cu tóte obiectele de acel'asi genu; inchipuirea aceea se numesce comuna séu conceptu.

Tata. Punctu! — Acumu spuneti-mi copii potri-vescu-se tóte ce amu dísu despre sufletulu nostru, cu sufletele animaleloru? — Mai antaiu ce cugetati, se fia si acelea astfelu de fintie, pe care se nu-le potemu vedea, audi, semti, gustá, ori mirosí, cu unu cuventu, se nu-le potemu cunósce cu ajutoriulu vre-unui din cele cinci simtiuri ale nóstre?

Ioanu. De siguru! Eu celu pucinu nu le-am potutu cunósce in modulu acest'a nici odata.

Tata. Eu inca nú, si precatu sci eu nimeni altulu. — Dar' potu-si inchipui si sufletele animaleloru ceva?

Georghitia. De siguru! Déca aruncu eu canelul o bucata de carne, sare indata dupa ea; elu trebuie ca si-a inchipuitu pana.

Tata. Dar' sufletulu canelui se scie ca si a inchipuitu ceva? —

Nicolitia. Altintrelea n'ar' sari dupa ea.

Tata. Inchipuescu-si sufletele animaleloru obiectele prin ajutoriulu simtiuriloru?

Corneliu. Dá. Brezciulu nostru inca aude, vede, mirósa, gusta si simte cá si noi.

Tata. Mirosí póte mai bine cá noi. Animalele in genere au unulu séu altu simtiu mai tare cá noi ómenii. La unele affi mai pucine simtiuri de cate avemu, altele potu avea unele simtiuri pe care noi ómenii nu le avemu.

Asiá dara si animalele au potere simtiuale. Asiá, sufletulu nostru-si inchipuesce unele obiecte numai intunecate, totu asiá voru fi inchipuindu si sufletele animaleloru?

Aureliu. Eu credu ca e asiá.

Tata. Si pentru ce credi?

Aureliu. Nu sci cumu se-ti spunu.

Tata. Va se dîca, ca tu singuru nu ai o inchipuire chiara despre aceea, altmîntrelea ai sci spune. Candu visamu nu ne inchipuimu lucrurile ce-le visamu intunecate?

Aureliu. Dá.

Tata. Nu ai observatu ca si canii viséza.

Aureliu. Ba dá. Uneori latra in somnu si batu cu cód'a.

Tata. Te mai indoiesci ca si sufletulu loru are inchipuiri intunecate.

Aureliu. Ba nu! Dara au si inchipuiri chiare.

Tata. Vomu vedea indata. — Aici e o pétra si o bucata de pane de aceea marime si mai de aceea colóre. Astea se le punemu inaintea lui Brezoiu, cá se vedemu destinge elu indata pana de pétra. Chiama-lu!

Vasiliu (intornenduse) Brezoiu nu e aci, ci numai Cerberu.

Tata. Totu atát'a. Acu bagati séma — Cerberu! — ha! ha! vedeti?

Vasiliu. Elu scie bine destinge un'a de alt'a.

Tata. Ce inchipuire póte avea elu acum.

Corneliu. Inchipuire chiara.

Tata. Se fi cugetatu elu ca prin ce se deosebesce pana ast'a de alta pane.

Ioanu. Ba nu.

Tata. Séu cugetatu-va fi la semnele caracteristice prin cari se deosebesce pana de carne, de pesce séu alte obiecte?

Ioanu. Ba nu.

Tata. Noi nece n'avemu cauza cá se presupunemu. Inchipuiri chiare séu comune nu au animalele nece un'a data; de aceea se póte dice ca suntu necapace pentru acelea. Acést'a e deosebirea ce a-pusu d-dieu între sufletele nóstre si ale animaleloru. Si sciti cumu se chiama acésta deosebire? Se chiama: mente, ratiune. Candu se dice ca sufletulu nostru e rationaveru, ce insemnéza cu alte cuvinte?

Ioanu. Isi póte inchipui ceva chiaru, si-póte face concepte.

Tata. Ai nemeritu. Si ast'a ne vomu notá-o pe tabla. Acum inca o intrebare. Candu mentea nóstra e in stare de a-si inchipui ceva chiaru séu de a-si face conceptu, cumu vomu poté incepe cá mentea nóstra se o marimu, se o intindemu, se o perfectionamu?

Ioanu. Noi trebuie se cercamu, cá se ne facemu

despre tóte lucrurile inchipuiri chiare, séu se ne insemnamu semnele caracteristice, prin cari se destingu de alte obiecte.

Tata. Dreptu! Dara cumu vomu face acést'a? Care scie? —

Corneliu. Eu sciu! Trebuie se bagamu bine de séma candu vedemu séu audimu ceva.

Tata. Asiá e! Cu catu cugetamu mai multu la aceea ce amu veditu séu amu auditu, cu atát'a inchipuirea nóstra se lamuresce, si cu atát'a mai tare potemu destinge si pastrá. Vedeti acumu, ca ati taflatu unu midilocu siguru de a capatá mente mai multa, si acestu midilocu se chiama.

Toti. Atentiune. (Bagare de séma.)

Tata. Destulu pentru astadi.

(Vá urmá.)

## Varietati.

In tipografi'a S. Filtsch d' aici din Sibiu a estú, dílele acestea, de sub tiparu din scripturile lui Tacitu: **Germani'a** séu situatiunea, datinile si popórele ei, tradusa de dlu **Gavrilu I. Munteanu**, care le in 1858 totu din Tacitu ne-a datu tradusa viéti'a lui Agricola. Dlu G. Munteanu este unu maestru in traducere, si numele d-sale ne escusa d'a ne incercá se recomandamu publiculu romanu, ceea ce ese din condeiulu d-sale. Ceea ce dorimu noi este, se avemu catu mai curendu pe marele istoricu Tacitu intregu romanesc din condeiulu dlui G. I. Munteanu.

— **Program'a** gimnasiulu romanu din Brasiovu pe anulu scolasticu 1863/4 cuprinde unu tractatu eruditu „Despre gimnasiu, scopulu finalu si mediile sale” de dlu directoru gimnasiale G. I. Munteanu. Din datele statistice ale acestei programe aflamu, ca la inceputulu anului au fostu 146 ér' la fine 139 studinti la acestu gimnasiu. Cu inceputulu anului scolasticu viitoru se va deschide si a VII-ea clase.

Óre la cele lalte gimnasie romanesce din Austrí'a nu ese nici o programa? si óre de ce?

— In 18 ale ale curentei in beserie'a gr. cat. d' aici se tienú parastasiu pentru nemoritorulu **Simeonu Barnutiú**. La acestu parastasiu asistá si Escol. sa metropolitulu Alesandru S. Siulutiu.